

Prefață

*Istoria OUN (b). Curs scurt*¹, așa numesc colegii, nu fără ironie, cartea aceasta. Doar în privința numărului de reeditări se aproprie, încet, încet, de opusul nemuritor al tovarășului Stalin. Diferența esențială constă în faptul că acest lucru se întâmplă nu mulțumită, ci datorită comenzii de stat a locatarilor Kremlinului.

Despre naționaliștii ucraineni pentru cititorii ruși totul este clar și fără înfrumusețări – aceasta a fost intenția inițială a acestei lucrări. De aceea era greu de presupus că această carte va stârni un număr așa de mare de replici vii și recenzii, iar mai apoi chiar interdicția. În anii 2003-2004 monografia a fost scrisă cu intenția de a fi luată cu calm în considerare de opinia publică. Doar scopul lucrării era nu oferirea admiratorilor curioși ai lui Clio a unui cuvânt nou din principiu, ci pur și simplu informarea referitor la niște pagini mai puțin cunoscute din istoria Europei de Est. Cu alte cuvinte, cartea are mai degrabă un caracter educativ, decât unul strict științific. Pentru cei care citesc în limbile ucraineană și polonă putem recomanda monografiile răposatului meu prieten Anatoli Kentii², precum și volumul lui Gregorz Motyka, Partizanii ucraineni, dar cu deosebire prima ediție, de la Varșovia, din anul 2006.

Monografia *Între Hitler și Stalin* și-a îndeplinit într-o oarecare măsură misiunea, pentru că a avut două ediții – la Petersburg (2004) și la Moscova (2012), unde, în legătură cu evenimentele de la Kiev, peste doi ani, a fost scos un tiraj suplimentar mulțumită interesului crescut al cititorilor recunoscători.

Dar, în primăvara anului 2014 autoritățile nu au putut să mai tolereze popularitatea monografiei pentru ruși și au scos-o de la vânzare tocmai în Rusia, pentru care fusese destinată lucrarea. Am

---

¹ Abreviere pentru mișcarea banderovistă. Aluzia ironică este la *Istoria PCR(b) – curs scurt*, volum apărut sub redacția lui Stalin în anul 1938 și care a cunoscut 301 ediții în 67 de limbi. Autorul face un joc de cuvinte cu abrevierea *b* care trimite și la banderoviști, și la bolșevici. – n.tr.

² Anatoli Kentii ne-a părăsit în anul 2010. Au rămas cărțile lui, accesibile pe internet: lib.oun-upa.org.ua/kentiy/ și mai ales pe torrente: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=2746313>.

aflat despre acest lucru pe 12 aprilie, când am dat din întâmplare de o trimitere cunoscută pe internet și, după ce mi-am venit în fire, am încercat, fără niciun succes, să caut volumul pe net. De exemplu, Yandex, la căutarea „Gogun Bukvoed”, trimitea în primul rând la monografia identificată, *Între Hitler și Stalin*, dar, dacă dădeai click pe acest rând, cititorul era înveselit de imaginea unor pisicuțe (vampiri?) și de un anunț entuziasmat: „Pagina e goală, aici nu mai e nimic!” Site-ul „Labirint”, la căutarea după autor, arăta cartea în catalog ca „lipsind”, dar, dacă dădeai direct click pe acest produs, apărea o fetiță cu o scrisoare (denunț?) lângă inscripție: „Pagina pe care o căutați s-a pierdut în Labirint ☹”. Timp de câteva zile monografia a fost îndepărtată din toate rețelele comerciale din Orașul de Piatră Albă¹.

Până în prezent nu se cunoaște soarta tirajului – încercările de a afla acest lucru nu au dus nicăieri. Nu a stârnit entuziasm nici propunerea reciproc avantajoasă de a trimite discret două mii de cărți (numai o tonă de marfă) în Ucraina. Probabil autoritățile au oferit subiecților interesați ai pieței niște argumente mult mai solide decât cele pur administrative. Pentru că, prin una dintre portavocile regimului, a urmat chemarea: „Cartea să fie dată la topit!”², nu este exclus ca tirajul să fi fost ars pe ascuns, undeva pe întinderile nemărginite ale țării care a suferit atât de mult.

Cel mai probabil a jucat rolul său învârtirea generală a șurubului, inclusiv pregătirea de a intra în Ucraina, adoptarea de către Duma de Stat a legii referitoare la interzicerea simbolisticii banderoviste.

Mai mult, s-a verificat de mai multe ori: orice confruntare a celor doi conducători mustăcioși le stârnește autorităților de azi din Federația Rusă o criză de isterie calculată.

Considerațiile despre motivele „epurării” cărții rămân simple presupoziii, pentru că nu am auzit și nu am avut nicio informație despre nici un fel de lege strâmbă sub forma avertismentului

¹ (Denumire tradițională a Moscovei – n.tr.) A. Gogun, *Книгу об украинских повстанцах изымают из продажи в России. Цензура против науки*. 16.04.2014 // http://www.echo.msk.ru/blog/a_gogun/1301454-echo.

² S. Rakitin, *Книгу – в топку!* // Липецк-медиа. 17.04.2014 // http://www.lipetskmedia.ru/news/view/35644-Knigu__v_topku_.htm

„Despre caracterul inadmisibil al calomniei”, de solicitare de genul „Interdicției slăvirii” sau, să spunem, vreo acțiune penală „Despre apărarea onoarei și a demnității” lui Stalin sau a lui Hitler.

Ucraina a devenit, pentru lumea slavă de răsărit, un tărâm al libertății – au revenit vremurile „tamizdatului”¹ și, după interdicția cărții în Rusia, monografia a fost imediat reeditată la Kiev în anul 2014, în limba rusă.

În general, în ultimii 14 ani, cititorii au receptat pozitiv lucrarea.

Cele mai pozitive ecouri au venit din partea cercurilor academice ruse și a ziariștilor ucraineni. Au fost și critici: să spunem, cunoscutul istoric moscovit Boris Sokolov considera mult prea tăioase anumite aprecieri ale OUN prezente deja în prima ediție a cărții. A vorbit mai ales despre această carte la Riga, la o conferință², și afirmă până în prezent, în polemica cu un alt coleg³, că nu există nicio justificare ca OUN să fie numit partid totalitar, erau niște naționaliști obișnuiți.

Niște observații mult mai la obiect au venit, în formă orală, de la oameni de știință ucraineni și polonezi. Mi-au atras atenția asupra unor greșeli concrete, precum și asupra tonalității generale și a stilisticii redactării materialului.

Este și de înțeles: ceea ce e apropiat din punct de vedere teritorial și național de regulă e mult mai cunoscut decât evenimentele și fenomenele îndepărtate din punct de vedere geografic, iar acum, uite, deja de peste un sfert de secol, și din punct de vedere politic.

Marea majoritate a ecurilor a fost luată în considerare, s-au făcut în text modificările corespunzătoare. Pentru o mică parte a observațiilor va urma un răspuns de arhivă.

Rămâne să ne manifestăm speranța că polemica nu a complicat interpretarea textului, ci a animat narațiunea.

---

¹ Publicații interzise în perioada URSS și care erau tipărite în afara granițelor ei, de unde erau introduse mai apoi ilegal – n.tr.

² Boris Sokolov, *Postwar Resistance Movement in the Soviet Union and Countries of Eastern Europe in Russian Historiography // National Resistance to Communist regimes in Eastern Europe after World War II. Symposium of the Commission of the Historians of Latvia*. Vol. 17, Riga, Latvijas vestures institute apgads, 2006, pp. 36-44.

³ Boris Sokolov (pe blogul Svobodnoe mesto), *Бандера, Гитлер и Путин*, 25.03.2014, <http://grani.ru/blogs/free/entries/227086.html>

***

În ultimul sfert de veac, în Europa de Est, se desfășoară procesul aflării de pagini puțin cunoscute din trecutul Uniunii Sovietice. Apar cărți de istorie a Războiului civil, închinat opoziției comunismului în perioada interbelică, lucrări de istorie despre colaborarea dintre cetățenii țării Sovietelor cu naziștii. Totuși o temă așa de importantă cum e cea a Rezistenței popoarelor URSS după cel de-Al Doilea Război Mondial rămâne total nestudiată. De aceea cea mai mare parte a cititorilor are încă stereotipuri despre insurecționiștii lituanieni, letoni, estoni și ucraineni, formate încă acum vreo treizeci de ani: „trădători”, „nămiți ai fasciștilor”, „bandiți”, „argați ai serviciilor secrete imperialiste”.

Tocmai aceste clișee nu permit până azi multora să înțeleagă de ce, în anul 1991, Uniunea Sovietică – „familia de nezdruncinat a popoarelor” – pe nepusă masă, s-a prăbușit ca un castel din cărți de joc. Unii acuză de asta CIA, alții pe „prostul de Gorbaciov”, alții – niște complotiști mitici. Dar, în mod clar motivul destrămării Uniunii nu a fost doar voința politică a lui Boris Elțin, care a fost capabil să pună în practică decizia de ieșire a Rusiei din componența URSS. Un anumit rol l-a jucat și naționalismul sau patriotismul (cum preferați) al populației nu numai din Rusia, dar și din celelalte „republici unionale”. Încă din timpul lui Lenin și Stalin, mulți oameni de la „periferiile naționale” se gândeau cât de bine ar fi să trăiască fără tutela insistentă a „fratelui mai mare”. Unii dintre ei nu numai s-au gândit, dar au și luat arma în mână.

La drept vorbind, despre asta este această carte – despre felul în care oameni cu arma în mână s-au luptat pentru națioκραție și dictatură monopartinică alături de independența de stat, cum și de ce au pierdut.

Cum poate fi interesantă istoria OUN și a UPA? Datorită propagandei sovietice și a anecdotelor, mulți și-au format, de fapt, o atitudine neserioasă față de această mișcare.

Totuși activitatea naționaliștilor ucraineni merită atenție nu numai în contextul istoriei Ucrainei.

Un terorist al OUN l-a omorât în anul 1934 pe ministrul de interne al Poloniei, Bronisław Peracki; insurgenții l-au rănit mortal pe comandantul Frontului I ucrainean, generalul de armată Nikolai Batutin (1944), precum și pe adjunctul ministrului apărării Republicii Populare Polone, generalul Karol Świerczewski (1947).

Așa cum vedem, operațiunile naționaliștilor au avut aproape o dimensiune internațională.

Au primit de fapt și recunoașterea internațională – e clar, fără „cadru” diplomatic. UVO (Organizația Militară Ucraineană) și OUN au colaborat cu serviciile speciale ale Germaniei de la Weimar și ale celui de-al Treilea Reich, împotriva Poloniei – chiar și cu URSS¹ și Lituania; după război – cu serviciile de informații din SUA și Marea Britanie.

În anii 1943 și 1944, membrii OUN au purtat în secret tratative cu reprezentanții oficiali ai dictatorilor Ungariei și României – adică a avut loc o ieșire neoficială a Armatei Insurecționale pe arena internațională.

O recunoaștere la fel de importantă au primit-o naționaliștii ucraineni și de la conducerea sovietică. Decizia de a desfășura operațiuni de „lichidare” a conducătorilor OUN Evghen Konovalcș, Lev Rebet și Stepan Bandera a fost luată personal de către Iosif Stalin și Nikita Hrușciiov. Informațiile și rapoartele despre lupta cu membrii OUN, începând cu anul 1940, ajungeau regulat pe biroul conducătorului gruzin de la Kremlin. Iar ceea ce-l interesa pe el nu are cum să nu stârnească curiozitatea istoricului.

Apropo, în înăbușirea mișcării naționale de eliberare, „s-a remarcat” și Leonid Brejnev. După război el s-a aflat la conducerea politică a Regiunii Militare Carpatice, ale cărei trupe luau parte la lupta împotriva UPA.

În diferite etape ale activității lor, insurgenții s-au luptat cu nemții, cu ungurii, cu Uniunea Sovietică, cu românii, polonezii și cehoslovacii.

---

¹ Oleksandr Zaițev, *Євген Коновалець і більшовики*, 26.09.2013, http://zaxid.net/news/showNews.do?yevgen_konovalcs_i_bilshoviki&objectId=1294328

Referitor la epurarea etnică efectuată de către UPA, președintele Seimului Poloniei a dat în anul 2009 o hotărâre în care se spunea că măcelul a avut elemente de genocid¹.

Dar UPA a ieșit învingătoare din lupta partizanilor cu Armia Krajowa poloneză. În plus, planurile conducerii „răzbușătorilor populari” sovietici au fost distruse nu o dată de către insurgenții ucraineni.

Prin forță și capacitatea de opoziție, UVO-OUN a fost un partid-fenomen unic. În istoria secolului trecut nu poate fi găsită în Europa o altă organizație politică care să se fi opus cu atât de mare succes unor adversari diferiți și, lucrul cel mai important, așa de violenți. Structura naționaliștilor ucraineni se remarcă printr-o rezistență uimitoare care se combina cu o flexibilitate semnificativă.

În ceea ce privește formațiunea militară – UPA – existau analoguri. După războiul din Letonia, Estonia și mai ales din Lituania, au luptat frații din pădure. Acțiunile acestor armate de partizani semănau una cu alta. De aceea, dacă studiem istoria uneia dintre mișcări, ne putem imagina aproximativ ce s-a întâmplat în alte „periferii naționale” vestice ale URSS. Trebuie de asemenea să ținem cont de faptul că prin UPA au trecut mult mai mulți oameni decât prin armatele de partizani lituaniană, letonă și estonă, luate la un loc.

În primul rând, din cauza activității OUN și UPA, în URSS și Republica Populară Polonă a fost reprimat, în primul rând exilat sau deportat, cel puțin un milion de ucraineni.

Așa cum vedem, dimensiunea și urmările mișcării naționaliste ucrainene au fost semnificative.

Și totul a început în anul 1920 la Praga, cu un grup de ofițeri cu orientare naționalistă, mai ales veterani ai Armatei Galițiene Ucrainene pe care securitatea ucraineană i-a folosit în curând în scopuri antipoloneze...

---

¹ Bronisław Komorowski, președinte al Seimului. *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 lipca 2009 r. w sprawie tragicznego losu Polaków na Kresach Wschodnich* // <http://prawo.lego.pl/prawo/uchwala-sejmu-rzeczypospolitej-polskiej-z-dnia-15-lipca-2009-r-w-sprawie-tragicznego-losu-polakow-na-kresach-wschodnich/> (18 październik 2009).